

Kemal Tahir’de Sosyalizm ve Batılılaşma Eleştirisi

Kader AKDAĞ SARI
Öğr. Gör, Kırklareli Üniv., SBMYO, Maliye
kaderakdag@gmail.com

Öz

Türkiye’nin sorunlarına çözüm bulma amacıyla yöneldiği Sosyalizm fikrine daha sonradan eleştirel olarak yaklaşan Kemal Tahir, Sosyalizm düşüncesinin Türkiye’nin toplumsal yapısına göre yeniden yorumlanması gerektiğini savunur. Yerel / yerli bir anlatı peşinde olan Tahir’in çabaları gerek romanlarının gerekse diğer yazılarının ana temasını oluşturmaktadır. Türkiye’nin Batılılaşma/ Modernleşme serüvenine de değinen Tahir, Türkiye’de modernleşme sürecinin yapaylığını çok defa vurgulamaktadır. Bu sebeple hem Kemalist hem de sol aydınların tepkisini çeken Tahir’in, Batılılaşma ve Sosyalizm kavramlarına yönelttiği eleştirilerin değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Modernleşme, sosyalizm, liberal düşünce, kısacası Türkiye’nin gelişme meselesine çözüm bulma arayışı hâlâ güncelliğini korumakta olduğundan Tahir’in kendine has tutumunu incelemekte fayda vardır.

Anahtar Kelimeler: Kemal Tahir, Batılılaşma, Modernleşme, Doğu – Batı, Sosyalizm, Türk Solu

Socializm And Westernization Critic In Kemal Tahir’s Thought

Abstract

As a critic of the idea of Socialism, to which he had priorly tended for the solution of Turkey’s problems, Kemal Tahir defends that Socialism needs a reinterpretation according to Turkey’s social structure. With his local/native style of narrative Kemal Tahir’s efforts, which he made to get a local/ native style of narrative, comprise the main theme in his novels and essays. Touching upon Turkey’s journey of Westernization/Modernization, he emphasized the factitious nature of Turkish modernization process, many times. Given the fact that he was reacted both by Kemalist and also by leftist highbrowed authorities for his approach, one can see the importance of assessing his critics against the concepts of Westernization and Socialism. As Turkey’s process of modernization, socialism and liberal thought, i.e. the quest for solving Turkey’s development issue, is still an ongoing matter, it will be useful to review Tahir’s unique viewpoint.

Keywords: Kemal Tahir, Westernization, Modernization, East-West, Socialism, Turkish Leftism

Giriş

Kemal Tahir'in eserleri, Anadolu insanına yönelik keşfin aracıdır. Aynı zamanda ona göre, romancının görevi insana, drama düşmüş insanı vermektir. Ancak durum sadece dramdan ibaret değildir. Dramın arkasında romanda güçlü bir arka plan oluşturma girişimi, toplumu açıklama gayreti de göze çarpar. Toplumun durumunu açıklama gayreti ise kesinlikle Batı'dan aktarma düşüncelerle ifade edilemez, çünkü romanlarında yansıttığı Anadolu insanı Batı insanından her yönüyle farklıdır.¹

Cumhuriyet sonrası dönemde özellikle devletin resmi ideolojisi haline gelen Batılılaşma hareketine karşı, gerek eserlerinde gerek tartışmalarında sert eleştiriler yönelten Kemal Tahir, *kimilerine göre gelişmelere çelme atan bir gerici*², *bir kesim aydın tarafından ise söylenemeyeni açıkça ve cesur bir şekilde ifade eden*³, *Marksizm'i eleştiriye açık hale getiren*⁴ aydın kişidir.

Türk toplum yapısının Batı'dan farklı olduğu görüşüyle hareket eden Tahir, Batı kaynaklı hiçbir düşüncenin, yaşanan toplumsal problemlere çare olamayacağını düşünmektedir. Komünist fikirlerden ve Marksizm'den etkilenen yazar, bu düşüncelerin her toplumun yapısına, kültürüne göre değişiklik gösterebileceğini ifade etmiştir.

Tahir, bir memleket için tarihi öğrenmenin zorunluluk olduğunu belirtmiş ve çok titiz bir şekilde, kendini tarih araştırmalarına vermiştir. Zamanla Osmanlı Devleti, Cumhuriyet Devrimleri gibi konularda da görüşlerini değiştirmekten hatta tam aksini ifade etmekten de çekinmemiştir. Resmi tarih anlayışına bağlı kalmayan Tahir, toplumun kendi gerçeklerini kavramadan özellikle Batı kaynaklı çözüm yollarının kurtuluş olmayacağına inanmaktadır. Bu çalışmada, Tahir'in *Notlar* adı altında yayınlanan eserleri özelinde, Batılılaşma tecrübesi ve Sosyalizm eleştirilerine yer verilmektedir.

Kemal Tahir'in Yaşam Öyküsü

Roman ve hikâye alanında ortaya koyduğu eserler ile Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olan Kemal Tahir, Türk düşünce hayatında da kayda değer bir yer edinmiştir. Kendi tanımlamasıyla şair bir sosyolog olan Kemal

¹Güven Avcı, "Ya Devlet Başa Ya Kuzgun Leşe", *Biyografya 4- Kemal Tahir*, (ed.) Ayşegül Yaraman, (İstanbul: Bağlam Yayınları, 2004), s. 121.

²Seçkin Sevim, "Kemal Tahir ve Türk Solu", *Biyografya 4- Kemal Tahir*, (ed.) Ayşegül Yaraman, (İstanbul: Bağlam Yayınları, 2004), s. 59.

³Sevim, s. 76.

⁴Sevim, s. 83.

Tahir⁵, gerek edebiyatçı gerekse düşünce adamı kimliğiyle büyük önem taşımaktadır.⁶

13 Mart 1910 İstanbul doğumlu Kemal Tahir'in babası Tahir Bey, Yıldız Sarayı özel marangozluğuna getirildikten sonra II. Abdülhamit'in güvenini kazanarak onun hünkâr yaverliğini yapmış, annesi II. Abdülhamit'in kızı Naile Sultan'ın hizmetinde çalışmıştır. 1908 yılında emekliye ayrılan Tahir Beye Sultan, Veznecilerde bir ev hediye etmiştir. Asıl adı İsmail Kemalettin olan ancak bu ismi ne günlük hayatında ne de edebi çalışmalarında kullanan Kemal Tahir⁷ bu evde doğmuştur. 1912 yılında Tahir Bey yeniden askere alınmış, Mütareke'den sonra yine terhis edilmiş, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda tekrar askere çağırılmıştır. Oğulları Kemal ve Nuri Tahir'i de yanına almış, böylece Kemal Tahir; Aydın, Burdur ve çevresini çocuk yaşlarında görmüştür. Savaş yenilgi ile sona erince Tahir Bey terhis edilmiş, İstanbul'a dönmüşlerdir.⁸

8-10 yaşlarında iken 1. Dünya Savaşı'nı yaşayan Kemal Tahir, çocuk yaşlarında İstanbul'dan Kuva-yi Milliye güçlerine malzeme taşınmasına yardım etmiştir.⁹ 1923 yılında Galatasaray Lisesi'ne girmiş, 1926 yılında annesinin veremden ölümü üzerine okulu bırakıp bir avukat yanında kâtiplik yapmaya başlamıştır. Ancak kâtiplik ücreti ile geçinemediği için Zonguldak'ta maden kömürü işletmesinde ambar görevlisi olarak çalışmaya başlayan Kemal Tahir, 1932 yılında da bu görevinden ayrılıp tekrar İstanbul'a dönmüştür.¹⁰

Kemal Tahir'in yaşamı boyunca devam ettirdiği "devletçi" tutumunda çocukluk yıllarının etkisini görmek mümkündür. Yazarın babası tüm maddi imkânları elinden alınmasına rağmen her savaşa çağrıldığında tereddütsüz gitmiş, devlete küsmemiştir. Babasının bu durumunun, yazara da etki etmiş olması muhtemeldir. Mete Tunçay, "Kemal Tahir felsefe bilmezdi ama neredeyse Hegelci anlamda bir devleti yüceltme havasına girmişti" değerlendirmesini yaptıktan sonra Kemal Tahir'e şu soruyu yöneltir: "İyi ama siz bazı düşüncelerinizden dolayı devlet tarafından cezalandırıldınız, bunu da tasvip ediyor musunuz?" Kemal Tahir'in verdiği cevap ise "Evet" tir.¹¹

22 yaşında gazeteciliğe başlayan Kemal Tahir; Nazım Hikmet, Kerim Sadi, Mustafa Böklüce gibi kişilerle tanıştığı 1935'lere kadar, Mustafa Kemal

⁵ Erem Sarıkoca, "Kemal Tahir ve Toplum Yapıları", *Biyografiya 4- Kemal Tahir*, (ed.) Ayşegül Yaraman, (İstanbul: Bağlam Yayınları, 2004), s. 31.

⁶ Sezai Coşkun, "Kemal Tahir Şahsiyeti-Eserleri-Fikirleri", (Yayınlanmamış Doktora Tezi, M. Ü. Türkiye Araştırmaları Enstitüsü, 2006), s. 1.

⁷ Coşkun, s. 5.

⁸ Naci Çelik "Tanıklarla Kemal Tahir'in Altı Yılı: 1932-1938", *Biyografiya 4- Kemal Tahir*, (ed.) Ayşegül Yaraman, (İstanbul: Bağlam Yayınları, 2004), s. 15-16.

⁹ Barkın Karslı, "Kemal Tahir, Kemalizm ve Sosyalizm", erişim tarihi: 10.05.2015, <http://serbestsiyasa.com/?p=258#fnref-258-35>

¹⁰ Çelik, s. 16.

¹¹ Coşkun, s. 5.

Atatürk'ün fotoğrafını hep yanında taşıyacak kadar Cumhuriyet devrimlerinin ateşli savunucularından biridir.¹² 1930'ların ilk yarısında, Cumhuriyet devrimlerinin yeterince anlatılmadığı, edebiyata aktarılamadığı ve edebiyatçıların devrimlere yeteri kadar sahip çıkamadıkları düşüncesi ile bir dergi çıkarmak ister. İlk sayısı 10 Ekim 1933'te okuyucuyla buluşan *Geçit* dergisi Kemal Tahir'in Cumhuriyet devrimlerinin anlatılabilmesi görevini üstlenmek için çıkarılmıştır. Dergi toplam 7 sayı yayımlanmış olup son sayısı 10 Temmuz 1934 tarihini taşımaktadır.¹³

Kemal Tahir, kendi deyimiyle, 1935 yılına kadar "Çok boş, çok ümitsiz ve sonsuz işlerle uğraşmış"tı. Artık "Saçma sapan meselelerle uğraşmayacaktı". Sevgilisi Fatma İrfan'a yazdığı mektupta şöyle diyordu: "Yarım yırtık bilgili kafama bir çok kocaman mesele yığıldılar. Kant, Dekart, Engels, hatta Marks bomboş kafamda koşmaca oynuyorlar. Demokrasi, Liberalizm, Komünizm, Bolşevizm, Faşizm, Hitlerizm, Emperyalizm fır dönüyor etrafımda. Gözleri yeniden açılan anadan doğma bir kör gibiyim".¹⁴

Hem romancı hem de bir aydın olarak, kalıplaşmış, değişime kapalı, kökü dışarıda bir komünizme saplanıp kalmaz Kemal Tahir. Yazarı, Türkiye'deki diğer Marksist yazarlardan ayıran ve kendisine özgünlük kazandıran şeylerden biri de, Türk soluna karşı sergilediği muhalif tutumdur.¹⁵

1938 yılında Nazım Hikmet ve Hikmet Kıvılcımlı gibi isimlerle birlikte komünizm propagandası yaptığı gerekçesiyle tutuklanan Kemal Tahir, tutuklanma sebebini "Evimde sosyalizme ait Fransızca kitaplar bulundu. Kardeşim Nuri Tahir o sıralar gedikli üst çavuş idi. Bunun aracılığıyla donanmadaki erbaşlara, Sabahattin Ali'nin hikâye kitaplarını propaganda için yolladığım ileri sürüldü. Yalandı. Fakat iki tanık uyduruldu" cümleleri ile anlatmaktadır.¹⁶ Tahir, eşi Fatma İrfan'a yazdığı bir mektupta da "Ne olursa olsun, bizi mahkûm edecekler sanırım. Pek uzun sürmese de buna alışmak lazım. Masum olduğum dosyada asla yazmayacaktır. (...)Fakat halimize bin şükür, ya Kemal Tahir'i askeri isyana teşvik etti, diyeceklerine, zorla ırza geçti, hırsızlık etti, deseydiler. (...)Memlekette büyük romancı henüz yetişmediğini biliyorum. Acelem bundandır." şeklindeki ifadesiyle yaşadığı haksızlığa karşı tutumunu yazmaktadır.¹⁷ Yargılamalar sonucunda kardeşi Nuri Tahir 18 yıl ağır hapse, kendisi 15 yıl hapse, Nazım Hikmet ise 15 yıla ilave bir 20 yıl ile mahkûm olmuşlardır.¹⁸

¹² Karşı, <http://serbestsiyasa.com/?p=258#fnref-258-35>

¹³ Coşkun, s. 15.

¹⁴ Çelik, s. 22.

¹⁵ Muhammed Hüküm, "Türkiye'nin Ruhunu Aramak: Milletlerin Ruhunu ve Edebiyat Üzerine", *Bizim Külliye Üç Aylık Kültür ve Sanat Dergisi* 60, (2014) : 57.

¹⁶ Coşkun, s. 27.

¹⁷ Çelik, s. 30.

¹⁸ Çelik, s. 28.

Cezaevinde bulunduğu bir dönemde, eşi Fatma İrfan'ın "Vatan ve devlet düşmanı bir ideoloji olan komonizmi* benimsemiş olması nedeniyle 15 yıl ağır hapse mahkûm olmuş bir kişiyle aile bağını yürütmenin imkansızlığı"na dayalı boşanma hükmünü izleyen yıllarda, Kemal Tahir, çalışmalarını gayretle sürdürmeye devam etmiştir.¹⁹

1957 yılında Aziz Nesin ile birlikte kurduğu Düşün Yayınevi'nde birkaç romanın yayınlanmasının ardından ortaklığı dört ay kadar sürmüş, daha sonra edebiyat çalışmalarına yönelmiştir. 1968 yılında Sovyet Yazarlar Birliği'nin davetlisi olarak Sovyetler Birliği'ne giden yazar, 1970'de yakalandığı kanser sonucu 21 Nisan 1973 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir.²⁰

Kemal Tahir'in Sosyalizm ve Türk Solu Hakkındaki Düşünceleri ve Eleştirileri

Kemal Tahir, Sosyalizm'e Türk toplumunun meselelerini anlamak ve bu meselelere çözüm bulmak amacıyla başvurmuştur.²¹ Kemal Tahir'e göre "Marksizm modern toplumla, büyük sanayi ve sanayi proleteryasıyla birlikte ortaya çıkmıştır. Modern dünyayı bütün çelişmeleriyle ifade eden en son, en gerçek bilimsel dünya görüşü"dür.²²

"Sosyalist olmak demek o sınıfın içinden gelerek düşünmek demektir. İşçi sınıfının içinden gelmiyorsan, istediğin kadar sosyalizmi öğren, sosyalist olamazsın ve sosyalist bir işçi gibi düşünemezsin!... Sosyalist, teorisini tıpkı şoförün arabasını kullandığı gibi kullanır; yani, bilinçaltına indirerek..." diyerek sosyalist olmanın öğrenilebilecek bir şey olmadığını ifade etmektedir.²³Sosyalizmi, ekonomik zorunluluğun sonucu meydana gelen, önüne geçilemez bir gelişme olarak²⁴ niteleyen yazar, sosyalizmin kurtarıcı olabilesinin ancak "Doğulu toplum aydınlarının, kendi memleketlerindeki tarihsel gerçekleri sosyalist bilimi yerlileştirecek, aksiyonda işe yarar teori haline getirebilecek kadar bilgiye sahip olmaları şartına" bağlar.²⁵ "Dünyada tek bir bilimsel sosyalizm vardır" cümlesine karşı çıkan Kemal Tahir²⁶, "Dünyada, tek bir buğday vardır ama her milletin kendi ekme çşnisi başkadır " diyerek herhangi bir görüşün, sistemin ya da teorinin memleketlere göre değişebileceğini savunmaktadır.²⁷

* Yazarın notlarında olduğu şekli ile aktarılmıştır.

¹⁹Kemal Tahir, *Notlar 15: Mektuplar* (haz. Cengiz Yazoğlu, İstanbul: Bağlam Yayınları, 1993), s.8.

²⁰Kemal Kahraman, "Kemal Tahir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı,2002), c. XXV, s. 228.

²¹ Coşkun, s. 325.

²²Kemal Tahir, *Notlar 13: Sosyalizm, Toplum ve Gerçek* (haz: Cengiz Yazoğlu, İstanbul: Bağlam Yayınları, 1992), s. 35.

²³Karşlı, <http://serbestsiyasa.com/?p=258#fnref-258-35>

²⁴ Tahir, *Notlar 13: Sosyalizm, Toplum ve Gerçek*, s. 49.

²⁵ Tahir, *Notlar 13: Sosyalizm, Toplum ve Gerçek*, s. 28.

²⁶ Tahir, *Notlar 13: Sosyalizm, Toplum ve Gerçek*, s. 157.

²⁷Tahir, *Notlar 13: Sosyalizm, Toplum ve Gerçek*, s. 157.

Kemal Tahir, Türk toplum yapısının Batı'dan farklı olduğunu ısrarla vurgulamakta, Türk toplumunun Batı kökenli siyasi ve ekonomik tercihlerinin Türkiye'de sorunları gidermeye yönelik sonuçlar vermeyeceğinin altını çizmektedir. Yazara göre, Türkiye'de yaygın olan Marksist görüşün çözüm önerileri, Türk toplumunun Anadolu'da geçirdiği tarihsel geçmişe ve toplumsal özelliklere uymamaktadır.²⁸ Kısacası Kemal Tahir'in nazarında Marksizm bütün toplumların derdine deva hazır bir reçete değildir, her ülke Marksizm'i kendi gerçeklerine göre yorumlamalıdır.²⁹

"Türkiye nasıl kurtulur?" sorusunun cevabını Osmanlı tarihinde bulabileceğini düşünen ve bir romancıdan beklenmeyecek derecede güçlü motivasyonlarla hareket eden Kemal Tahir, "*Aşıkpaşazade ve Ahmet Cevdet Paşa gibi Klasik Osmanlı tarihçilerinin yanı sıra, Ömer Lütfü Barkan, Halil İnalçık, Mustafa Akdağ, Şerif Mardin, Fuat Köprülü gibi resmi tarihin ideolojik ön kabullerini dikkate almayan seçkin bilim adamlarının eserlerini incelemiştir*".³⁰

Tahir'e göre, tarihsel bilginin ve sanatın değeri, sanatçının en büyük gerçeği olan kendi toplumunun gerçeğinden sapma payıyla ölçülür. Bu sapma payını asgariye indirmek için toplumun tarihsel gelişimini bilmek gerekmektedir. Aksi takdirde tarihin "*bir bilgi ve belge yığını olmaktan öteye gidemeyeceği*"ni ifade eder. Bu yaklaşım, Tahir'i ister istemez Osmanlı tarihine itmiştir. Bu yönelişte Batılılaşma adına Osmanlı tarihinin reddedilmesi yönündeki çabalar da etkili olmuştur.³¹

Osmanlı Devleti'nin sosyo-ekonomik yapısının farklılıklarına teorik dayanak arayan Kemal Tahir, Asya Tipi Üretim Tarzı ile ilgilenmeye ve konuyu esasından öğrenmek için Marksist literatürün birincil kaynaklarına yönelmeye başlamıştır. Kemal Tahir'in öncülük ettiği ATÜT tartışmaları³² 1960'lar Türkiye'sinde Türk Solu arasında bir hareketliliğin yaşanmasına da vesile olur. Ancak yazar bir süre sonra ATÜT'ün yetersizliğini fark ederek, *Devlet Ana* romanında kaleme aldığı "*Kerim Devlet*" kavramını ortaya atmaktadır. "*Kerim Devlet*"teki kıstas Osmanlı Devleti'nde bireysel mülkiyetin olmamasıdır. Bu kavramın ortaya çıkmasının sebebi ise Osmanlı

²⁸ Sankoca, s. 35.

²⁹ Seçkin Sevim, "Kemal Tahir ve Türk Solu", *Biyografya 4- Kemal Tahir*, (ed.) Ayşegül Yaraman, (İstanbul: Bağlam Yayınları, 2004), s. 71.

³⁰ Sevim, s. 69.

³¹ Polat Safi, "Tahir, Kurt Kanunu'nu Yazmasaydı", *Kılavuz Tarih Düşünce Kültür Dergisi* 50, (Haziran 2014): s. 40.

³² Asya Tipi Üretim Tarzı, ekonomisi tarıma dayalı olan Doğu toplumlarında, devletin artık değere vergi yoluyla el koyduğu, toprakta mülkiyetin devlete, tasarruf hakkının ise köylüye ait olduğu üretim tarzıdır. Toplumsal gelişim aşamalarının Doğu toplumlarında Batı'dan farklı bir seyir izlediğini ortaya koymak amacıyla Karl Marx tarafından geliştirilen ATÜT, özellikle 1960'lı yıllarda Kemal Tahir'in de katkılarıyla sol entelektüel çevrelerin sıkça üzerinde tartıştığı kavram olmuştur. Osmanlı Devleti'nin Feodal mi ATÜT mü sorusuna değinen Tahir, ATÜT kavramının genel özelliklerini benimsemiş olmasına rağmen bir süre sonra bu modelin yetersizliğini fark ederek "*Kerim Devlet*" kavramını kullanmaya başlamıştır.

Devleti'nin coğrafi özellikleridir. Bu coğrafyada özellikle tarımsal üretim yapabilmek için devletin varlığı zorunludur. Sulama kanallarının açılması, üretim imkânının sağlanması gibi hususlarda devletin fonksiyonu, milletin hayatını idame ettirmesinin ilk şartıdır.³³1970'li yılların başında ATÜT'ten tamamıyla vazgeçen Kemal Tahir, Marksizm ile arasındaki en güçlü teorik bağı da koparmış olur.³⁴

Kemal Tahir'in savunduğu "devlet" anlayışı ile Marksist "devlet" anlayışının birbiriyle uzlaşmaması, Türk Solunun kendisine cephe almasının sebeplerinden biridir. Özellikle 1959 yılında *Pazar Postası* gazetesi tarafından düzenlenen "Beş Romancı Köy Romanı Üzerine Tartışıyor" açık oturumunda Fakir Baykurt, Orhan Kemal ve Mahmut Makal'ın, Kemal Tahir'in söyledikleri karşısındaki tavırları, "Kemal Tahir'in 1950'li yıllarda Türk Solu içerisindeki yalnızlığını gözler önüne sermektedir".³⁵

Başlangıçta Cumhuriyet Devrimlerinin anlatılabilmesi için *Geçit* dergisini çıkaracak kadar devrimlerin sıkı bir savunucusu olan Kemal Tahir; "Kurt Kanunu" adlı romanında, bir yandan Cumhuriyet'i kuran kadronun çekirdeği olan eski İttihatçıların yozlaşmasını anlatırken öte yandan Atatürk'ün eski İttihatçıları tasfiye ediş sürecini anlatmaktadır.³⁶ Atatürk'ün İzmir suikastını kullanarak bu tasfiye sürecini gerçekleştirmesinin anlatılması ve İstiklal Mahkemeleri'nin romandaki kanunsuz tutumu, Kemalist entelektüelleri rahatsız etmiştir. "Serbest Fırka deneyiminin bir demokrasi denemesinden çok mizansen olduğu düşüncesinden hareket eden diğer bir romanı, gerçek anlamda Sol-Kemalist kesimle Kemal Tahir'in "Yol Ayrımı"na sebep olmuştur.³⁷

24 Haziran 1946 tarihinde cezaevinden Nazım Hikmet'e ; "Bu devrin vur abalı'sı da, hamdolsun, bizleriz. Şeyh Sait isyan eder, komünistler mahkum edilir. İzmir suikastı hazırlanır, komünistler tevkif edilir. Mustafa Kemal Paşa hastalanır komünistler hapse atılır. Almanlar yenilir,(...) komünistleri sık boğaz ederler. (...) lakin ne olursa olsun Abdülhamid devrindeki Jöntürkler'le Ferit Paşa Hükümeti zamanındaki kuvayımilliyecilere benzemek hoşuma gidiyor"³⁸ diye yazdığı mektupta muhalif konumlarını ilgili dönemlerin "kurtuluş" tecrübelerine benzetmektedir.

Türk toplumunun tarihsel gerçeklerinin araştırılmasının Marksizm'den veya eylemden daha öncelikli olduğunu belirten yazara göre "Türk toplumu ile Batı toplumu arasındaki farklar bilinmediği ve gerçekler aydınlanmadığı sürece,

³³ Coşkun, s. 351.

³⁴ Sevim, s. 71-72.

³⁵Sevim, s. 66.

³⁶Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. Kemal Tahir, *Kurt Kanunu*, (4. bs., İstanbul: İthaki Yayınları, 2012)

³⁷Hüküm, s.58.

³⁸ Tahir, *Notlar 15:Mektuplar*, s. 17.

Türkiye’de rejim tazelemek bir yana, abdest tazelemek bile mümkün değildir.³⁹ Bundan dolayı tarih bilgisi sadece gereklilik değil aynı zamanda da bir zorunluluktur. Yazara göre geçmiş bilmeden bugünü kavramak ve yarınları kestirmek mümkün değildir.⁴⁰

Türk sosyalistlerinin Türk burjuvaları ile işbirliği yapmadan herhangi bir varlık gösteremeyeceklerini⁴¹ iddia eden Kemal Tahir, Türkiye’de emekçilerin ayaklanıp devleti ele geçirmek gibi bir ihtimalin olmadığını, Sosyalizmin Türkiye’ye devletten yani yukarıdan geleceğini söylemektedir.⁴²

Yazarın, Osmanlı Devleti’nin kendine özgü sosyo-ekonomik yapısı hakkındaki görüşlerine solcu aydınlardan eleştiriler gelmiştir. Aslında hemen hemen her konuda anlaşmazlığa düşen solcu aydınların birleştikleri ender konulardan biri Kemal Tahir’e karşı muhalefet tutumlarıdır.⁴³ Gerek Osmanlı’daki sistemi açıklamak için ATÜT’ten faydalanma yöntemi, gerek Marksist çizgideki solculara yönelik Kemal Tahir’in “*yerli sosyalizm*” konusundaki eleştirileri ve en önemlisi de geçmişten söz etmenin bir tür gericilik sayıldığı 1960’lı yıllarda, tarihe ilerencilik adına Kemal Tahir tarafından sahip çıkılması, Solcu aydınlar ile Kemal Tahir arasında görüş ayrılıklarını derinleştirmiştir. Hatta Mete Tunçay biraz daha ileri giderek Kemal Tahir’in tüm kitaplarının toplatılması gerektiğini dile getirmekten çekinmemiştir⁴⁴.

Kemal Tahir’de Batılılaşma Düşüncesi

Kemal Tahir son dönem notlarını “*Batılılaşma*” başlığı altında yaptığı çalışmalarla sürdürmüş, “*Batı Çıkmazı*” roman notlarında konuyu derinlemesine irdelemiştir. Ulaştığı önemli sonuçlardan biri, Batılılaşmanın Türk toplumunu çöküntüye sürüklemiş olmasıdır. Batı’nın üstün konumu karşısında, Osmanlı Devleti kendi tecrübeleri ve kaynakları ile yeni bir koruyucu siyaset oluşturamamış, çöküntüyü, Batı’nın göstereceği yöntemlerle durduracağını sanmıştır.⁴⁵

“*Bizi ters çevirdikleri zaman Batı, Batı’yı ters çevirdikleri zaman biz çıkarız*”⁴⁶ diyerek Batı ile Doğu arasındaki zıtlığı ortaya koymaya çabalayan Kemal Tahir, Batılılaşma kelimesinin anlamını da şu şekilde ifade etmektedir:

³⁹ Sevim, s. 80.

⁴⁰ Yusuf Ziya Sümbüllü, Murat Kacıroğlu, “Kemal Tahir’de Doğu-Batı İkilemi ve Batılılaşma Süreci”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1, c.IX, (2007): 125.

⁴¹ Tahir, *Notlar 12: Çöküntü* (haz. Cengiz Yazoğlu, İstanbul: Bağlam Yayınları, 1992), s. 158.

⁴² Tahir, *Notlar 12: Çöküntü*, s. 139.

⁴³ Sevim, s. 73.

⁴⁴ Sevim, s.75-77.

⁴⁵ Cengiz Yazoğlu, “Kemal Tahir’in Tarihe Bakışı”, *Biyografya 4- Kemal Tahir*, (ed.) Ayşegül Yaraman, (İstanbul: Bağlam Yayınları, 2004), s. 56.

⁴⁶ Karlı, <http://serbestsiyasa.com/?p=258>.

“Batılılaşma, özel teşebbüsün birikmiş sermayesini sanayide verimli kılmak, önünü kesen, eski üstyapı müesseselerini silip süpürerek bu gelişmeye yol açmak için başvurulmuş bir davranış değil, özellikleri Batı toplumları temel özelliklerine uymayan, bu iki ayrı özelliğin sürekli çatışması yüzünden tehlikeye düşen bir toplumun en kestirmeden yıkılmayı belki önlerim diye isteyerek katlanmayı göze aldığı, tepeden inme, tepedekilerin de halkların da duydukları tedirginlik yüzünden mümkün merteye geç, mümkün merteye az hesabiyle giriştikleri bir denize düşmüşün yılanı sarılması halidir.”⁴⁷

Batılılaşma kelimesinin sözlükteki anlamına değinen yazar, Batılılaşmayı; Batılı olmayan bir toplumun, kendi benliğinden vazgeçerek, ondan büsbütün sıyrılarak başka bir şey olmaya çabalaması, yani imkânsız zorlaması şeklinde yorumlamaktadır⁴⁸. Batılılaşmayı “sömürme çağrısı”⁴⁹ olarak kabul eden yazar yukarıda sözünü ettiğimiz yalnızca Türk solunun tabularına karşı çıkmakla kalmamış, Cumhuriyet rejiminin gerçekleştirdiği devrimlere ve Batılılaşma projelerine de karşı çıkmıştır⁵⁰. Osmanlı'nın siyasal ve kültürel mirasını reddeden Kemalizm'i “apaçık gericilik”⁵¹ olarak nitelendiren yazar, Türk dilini sadeleştirme hareketini de “cehalet hamlesi”⁵² olarak görmektedir. Yeni neslin tarihimizi öğreneceği kitapları basmak hem haylice masraf hem de uzun yıllar gerektireceğinden, gençlerin tarihimizi öğrenemeyeceklerini⁵³ düşünmektedir.

Osmanlı aydınları ve devlet adamlarının özellikle kültürel alanda geleneksel kimliklerini korumak, Batılılaşmayı maddi hayat ve teknoloji ile sınırlı tutmak istediklerini ancak Cumhuriyet aydınlarının gerici olduklarını, halka rağmen halk için yaptıklarını kökü dışarıda ve ölüme yaklaştıran adımlar olarak değerlendirmiştir.⁵⁴

Osmanlılarda Batılılaşmanın dışarıdan içeriye yayılmaya başladığı dönemlerde yapılan birçok uygulamada olduğu gibi Türk Milliyetçiliği'ni artırma çabalarını da “Temelle üst yapılar arasında hiçbir uygunluk, hiçbir ilinti yoktur” diyerek “Tıpkı milli zengin yetiştirmek gibi uydurma ve köksüz bir özenti” olarak tanımlamaktadır.⁵⁵

⁴⁷ Kemal Tahir, *Notlar 11: Batılılaşma* (haz. Cengiz Yazoğlu, İstanbul: Bağlam Yayınları, 1992), s. 24.

⁴⁸ Tahir, *Notlar 11: Batılılaşma*, s. 13.

⁴⁹ Tahir, *Notlar 11: Batılılaşma*, s. 16.

⁵⁰ Sevim, s. 84.

⁵¹ Tahir, *Notlar 12: Çöküntü*, s. 276.

⁵² Tahir, *Notlar 11: Batılılaşma*, s. 135.

⁵³ Tahir, *Notlar 11: Batılılaşma*, s. 135.

⁵⁴ Tahir, *Notlar 11: Batılılaşma*, s. 72.

⁵⁵ Safi, s. 44.

Batılı toplumların laik olma adına Papalığı kaldırmadıklarına da değinen yazar, Türkiye’de Fener Patrikliği’ni yerinde bırakıp Halifelik’in kaldırılmasını ihanet olarak nitelendirmektedir.⁵⁶

Batılı toplumların uygarlık taşıma iddiası ile kendilerinden daha yüksek kültürleri, sırf kendilerinden farklı olmaları sebebiyle talan ve yağma yoluyla ortadan kaldırdıklarını⁵⁷ ifade eden Kemal Tahir’e göre “Görünüştündeki ağır despotluğa rağmen, insana yaraşır yaşam tarzına Doğulu toplumlar daha yakın durmaktadırlar”.⁵⁸ Doğu’da Batı’daki gibi sınıf farklılıkları olmadığı gibi, kişisel mülkiyet anlayışı da yoktur. Doğu’da Devlet, bireyden önce gelir; servetin belli kesimlerde toplanmasını desteklemek yerine gerekirse zor kullanarak servetin bir kesimin elinde birikmesini önlemektedir. Batı’ya göre korkunç hatta barbarlık gibi görünen şey de budur.⁵⁹ Yazara göre, Doğu toplumlarında Batı’daki anlamda sınıflaşma olmadığı için devlet, herhangi bir sınıfa değil adalete dayanmaktadır. Ayrıca, Doğulu toplumun var olması ya da yok olması devletin var olmasına ya da yok olmasına bağlıdır.⁶⁰

Yazara göre, bir toplumun gerek tarihî, gerekse bugünkü gerçekleri, onun diğer toplumlarla ilişkileri göz ardı edilerek, salt iç dinamikleri ya da unsurlarıyla kavranamaz. Yani, diğer toplumlar ve onlarla kurduğu ilişkiler, bir toplumu kuşatan maddi zorunluluklardır. Bu dış zorunlulukların yorumlanmasında, toplumlararası ilişkilerin kavranmasında, dünü ve bugünü açıklayan gerçekçi bir kuramsal zemine, bir hareket noktasına ihtiyaç vardır ki, bu zemin Doğu-Batı ayrımı ve çatışmasıdır. Kemal Tahir için öncelikle yanıtlanması gereken soru, Türk toplumunun bu ayrım ve çatışmada ne tarafta yer aldığı ya da alması gerektiği sorusudur. Kemal Tahir’in ise bu soruya verdiği yanıt gayet kesindir. Türk toplumu tarihsel olarak bu ayrımda Doğu tarafında yer almaktadır.⁶¹

Sonuç

Tarihsel süreç içerisinde Osmanlı Devleti- Türkiye Cumhuriyeti bağlamında yaklaşık iki yüzyıldır tartışılmakta olan Modernleşme kavramı tanım olarak değişiklik göstermekle birlikte, Batı’nın ilerleme ve gelişmesine ulaşmak anlamında kullanılmıştır. Hem XIX. yy Avrupa’sından geri kalan Osmanlı Devleti’nde, hem de Türkiye Cumhuriyet’inde, Modernleşme kavramı çokça tartışılan konular arasında yer almaktadır. Özellikle Kemalist rejim tarafından da sıkça ifade edildiği gibi Batılı olmak ya da Modernleşmek,

⁵⁶ Tahir, *Notlar 12: Çöküntü*, s. 272.

⁵⁷ Sarıkoca, s. 37.

⁵⁸ Sarıkoca, s. 41.

⁵⁹ Sarıkoca, s. 42.

⁶⁰ Sarıkoca, s. 44.

⁶¹ Sümbüllü ve Murat Kacıroğlu, s. 125.

toplumun var olan geri kalmışlık durumundan kurtulabilmesi için yegâne şarttır.

Batılılaşma konusunda Kemal Tahir'in çıkış noktası ise, Anadolu- Türk toplumunun tarihsel gelişim sürecinden hareketle Batılı olmadığı ve Batılılaşamayacağı olgusudur. Yazara göre Batılılaşmaya çalışmak, Batı'yı kopyalamak ve kalıp halinde kendi toplum yapımıza uygulamak, temelsiz başlayıp temelsiz devam eden bir harekettir. Batılıları namussuz bir soygun çetesi olarak gören yazar, Batı uygarlığına girme çabalarını da bu soygun çetesine katılma girişimi⁶² olarak görecektir kadar sert yorumlarda bulunarak gerek Kemalist rejim tarafından gerek Türk solcuları tarafından şiddetle eleştirilmiştir.

Hayatının önemli bir bölümünde kendini sosyalist olarak tanımlayan yazar, Sosyalizm düşüncesini de kalıp halinde almanın, Anadolu halkına hiçbir menfaatinin olmayacağını, Türk gerçekleri ile örtüşmeyen hiçbir düşüncenin bu topluma bir yararının olamayacağını savunmaktadır. Dünya sosyalist hareketlerinden ancak kendi toplumumuza göre dersler çıkarabilirsek yararlanabileceğimizi düşünmektedir. Bu anlamda yazarın, Batı'dan gelen ve yerel olanı tanımadan kalıp halinde toplum yapımıza aktarılmaya çalışılan her türlü düşünceye karşı olduğunu çıkartmamız mümkündür.

Osmanlı Devleti'nden, Cumhuriyet'e geçerken toplum yapısındaki değişimlerin, dönüşümlerin yansımalarını eserlerinde de görebildiğimiz Kemal Tahir, devlete muhalif olmanın aksine, iktidara karşı olup, devletin oluşturduğu geleneğe bağlı bir tutum sergilemektedir. Toplum yapısının bağlarından, geçmişinden koparılmasına karşı olduğundan hareketle Osmanlı geleneğinden bağını koparmadığını söylemek mümkündür. Hatta yazara göre Osmanlı'nın Batılılaşmamış olması cevherinde sömürü canavarlığının bulunmamasından ileri gelir.

Sonuç itibariyle Kemal Tahir, Türk toplumunda kendi gerçeklerinden kopuk, Batı kaynaklı hiçbir ilerlemenin ve gelişmenin başarılı olmayacağını düşünmektedir. Eserleriyle Anadolu halkının gerçeklerini tarihsel metotlarıyla aktarmaya çalışan Tahir'i meşgul eden sorular, günümüzde hâlâ güncelliğini korumaktadır. Ancak bu sorulara kendine has tutumu ve yorumlarıyla yanıtlar veren Tahir'in, yaşadığı dönemde yeteri kadar anlamadığını söylemek mümkündür.

Kaynakça

Avcı, Güven, "Ya Devlet Başa Ya Kuzgun Leşe", *Biyografiya 4- Kemal Tahir*, (ed.) Ayşegül Yaraman, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2004, s. 121-146.

⁶² Tahir, *Notlar 11: Batılılaşma*, s. 230.

- Coşkun, Sezai, “Kemal Tahir Şahsiyeti-Eserleri-Fikirleri”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, M.Ü. Türkiye Araştırmaları Enstitüsü, 2006.
- Çelik, Naci, “Tanıklarla Kemal Tahir’in Altı Yılı: 1932-1938”, *Biyografya 4 Kemal Tahir*, (ed.) Ayşegül Yaraman, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2004, s. 15-30.
- Hüküm, Muhammed, “Türkiye’nin Ruhunu Aramak: Milletlerin Ruhu ve Edebiyat Üzerine”, *Bizim Külliye Üç Aylık Kültür ve Sanat Dergisi* 60, (2014): 54-59.
- Karslı, Barkın, “Kemal Tahir, Kemalizm ve Sosyalizm”, erişim tarihi: 10.05.2015, <http://serbestsiyasa.com/?p=258#fnref-258-35>
- Kahraman, Kemal, “Kemal Tahir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2002, c.XXV, s. 228-229.
- Safi, Polat, “Tahir, Kurt Kanunu’nu Yazmasaydı”, *Kılavuz Tarih Düşünce Kültür Dergisi* 50, (Haziran 2014): 38-45.
- Sarıkoca, Erem, “Kemal Tahir ve Toplum Yapıları”, *Biyografya 4-Kemal Tahir*,(ed.) Ayşegül Yaraman, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2004, s. 31-50.
- Sevim, Seçkin, “Kemal Tahir ve Türk Solu”, *Biyografya 4- Kemal Tahir*, (ed.) Ayşegül Yaraman, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2004, s. 59-86.
- Sümbüllü, Yusuf Ziya ve Murat Kacıroğlu, “Kemal Tahir’de Doğu-Batı İkilimi ve Batılılaşma Süreci”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1, c. IX, (2007): 123-134.
- Tahir, Kemal, *Notlar 11: Batılılaşma* (haz. Cengiz Yazoğlu), İstanbul: Bağlam Yayınları, 1992.
- Tahir, Kemal, *Notlar 12: Çöküntü* (haz. Cengiz Yazoğlu), İstanbul: Bağlam Yayınları, 1992.
- Tahir, Kemal, *Notlar 13: Sosyalizm, Toplum ve Gerçek* (haz. Cengiz Yazoğlu), İstanbul: Bağlam Yayınları, 1992.
- Tahir, Kemal, *Notlar 15: Mektuplar* (haz. Cengiz Yazoğlu), İstanbul: Bağlam Yayınları, 1993.
- Tahir, Kemal, *Kurt Kanunu*, İstanbul: İthaki Yayınları, 4. bs., 2012.
- Yazoğlu, Cengiz, “Kemal Tahir’in Tarihe Bakışı”, *Biyografya 4- Kemal Tahir*,(ed.) Ayşegül Yaraman, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2004, s. 51-58.

